[2018] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1096

ਸ਼ਫ਼ੀ ਮੁਹੰਮਦ

ਬਨਾਮ

ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ

(ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੁੱਟੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਅਪਰਾਧਿਕ) ਨੰ. 2302 ਆਫ਼ 2017)

03 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018

[ਅਦਰਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਗੋਇਲ ਅਤੇ ਆਰ. ਐਫ. ਨਰੀਮਨ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਜਾਂਚ ਅਪਰਾਧ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਅਪਰਾਧ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦੀ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਸਾਧਨ ਹੈ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੁਆਰਾ, ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈਸ ਅਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਅਭਿਆਸ ਵਜੋਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੇਂਦਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਸਮਾਂ-ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ, ਐਮਐਚਏ ਦੁਆਰਾ ਤੁਰੰਤ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸੰਸਥਾ (ਸੀਓਬੀ) ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੀਓਬੀ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਹੋਰ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ - ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੀਓਬੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਫੰਡ ਰੱਖਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੀਓਬੀ ਢੁਕਵੇਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪੜਾਅਵਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹਕੀਕਤ ਬਣ ਜਾਵੇ ਅਤੇ 15 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ, ਸੀਓਬੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵਿਵਹਾਰਕਤਾ ਅਤੇ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਫੰਡਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਦੁਆਰਾ ਸੰਭਵ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਵਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੀਓਬੀ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਧੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਕਮੇਟੀ ਸੀਸੀਟੀਵੀ ਕੈਮਰੇ ਦੀ ਫੁਟੇਜ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕੇ - ਸੀਓਬੀ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਢੁਕਵੇਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰੇ।

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ (2009) 8 ਐਸਸੀ ਸੀ 539: [2009] 11 ਐਸਸੀਆਰ 470 - ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।

ਸ਼ਫ਼ੀ ਮੁਹੰਮਦ ਬਨਾਮ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ

ਡੀ.ਕੇ. ਬਾਸੂ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (2015) 8 ਐਸਸੀਸੀ 744: [2015] 7 ਐਸਸੀਆਰ 814- ਇਸ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਲ ਰਾਮ ਸਿੰਘ (1985) ਸਪੁਰਦਗੀ ਐਸਸੀਸੀ 611: [1985] ਸਪੁਰਦਗੀ ਐਸਸੀਆਰ 399; ਤੁਕਾਰਾਮ ਐਸ. ਡਿਘੋਲੇ ਬਨਾਮ ਮਾਨਿਕਰਾਓ ਸ਼ਿਵਾਜੀ ਕੋਕਾਟੇ (2010) 4 ਐਸਸੀਸੀ 329: [2010] 2 ਐਸਸੀਆਰ 396; ਟੋਮਾਸੋ ਬਰੂਨੋ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (2015) 7 ਐਸਸੀਸੀ 178: [2015] 1 ਐਸਸੀਆਰ 721; ਮੁਹੰਮਦ। ਅਜਮਲ ਅਮੀਰ ਕਸਾਬ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ (2012) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1: [2012] 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 295; ਰਾਜ (ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.) ਬਨਾਮ ਨਵਜੋਤ ਸੰਧੂ (2005) 11 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 600: [2005] 2 ਸਮਰਥਨ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 79-ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
ਆਰ ਬਨਾਮ ਮਕਸੂਦ ਅਲੀ (1965) 2 ਸਾਰੇ ਈ.ਆਰ. 464; ਆਰ ਬਨਾਮ ਰੌਬਸਨ (1972) 2 ਸਾਰੇ ਈ.ਆਰ. 699 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕੇਸ ਲਾਅ ਰੈਫਰੈਂਸ

[2009] 11 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 470 ਪੈਰਾ 9 ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ
[1985] ਸਮਰਥਨ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 399 ਪੈਰਾ 9 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ
[2010] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 396 ਪੈਰਾ 9 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ
[2015] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 721 ਪੈਰਾ 9 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ
[2012] 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 295 ਪੈਰਾ 9 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ
[2005] 2 ਪੂਰਤੀ। ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 79 ਪੈਰਾ 9 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
[2015] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 814 ਪੈਰਾ 13 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: ਪਟੀਸ਼ਨ (ਫੌਜਦਾਰੀ) ਨੰ. 2017 ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੁੱਟੀ
ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਸ਼ਿਮਲਾ ਦੇ 26.06.2014 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ 2009 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰ. 404 ਵਿੱਚ।
ਨਾਲ
ਐਸ.ਐਲ.ਪੀ. (ਫੌਜਦਾਰੀ) ਨੰ. 2011 ਦੀ 9431 ਅਤੇ 2012 ਦੀ 9631-9634
ਏ.ਐੱਨ.ਐੱਸ ਨਾਡਕਰਨੀ, ਏ.ਐਸ.ਜੀ., ਅਭਿਨਵ ਮੁਖਰਜੀ, ਏ.ਏ.ਜੀ., ਡਾ. ਅਰੁਣ ਮੋਹਨ, (ਏਸੀ), ਜਯੰਤ ਭੂਸ਼ਣ, (ਏਸੀ), ਵਾਈ. ਪੀ. ਅਧਿਆਰੂ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਰਿਤੁਜ ਚੋਪੜਾ, ਕੇਤਨ ਪਾਲ, ਤੁਸ਼ਾਰ ਭੂਸ਼ਣ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਈ. ਆਰ. ਸੁਮਥੀ, ਭਾਰਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਗੋਗੀਆ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮਨਜਾਕਿਨੀ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਿਰੀਨ ਖਜੂਰੀਆ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਸ਼ਾ ਗੋਪਾਲਨ ਨਾਇਰ, ਜ਼ੋਹੇਬ ਹੁਸੈਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰੁਖਮਿਨੀ ਐੱਸ. ਬੋਬਡੇ, ਸਲਵਾਡੋਰ ਐੱਸ. ਰਿਬੈਲੋ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨਿਵੇਦਿਤਾ

ਨਾਇਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਨੇਹਾ

ਪ੍ਰਭੂ ਤੇਂਦੁਲਕਰ, ਮਹਾਮਹਿਮਾ, ਬਲਰਾਮ, ਅਮੋਘ, ਬੀ.ਵੀ.ਐਸ. ਵਿਨੋਦ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਰਾਏ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਗੋਗੀਆ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੰਜਾਕਿਨੀ ਸਿੰਘ, ਭਾਰਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨੁਰਾਧਾ ਮੁਤਕਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬੀਹੂ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪੂਰਨਿਮਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਡਾ. ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ.
ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ:
ਆਰਡਰ

2017 ਦਾ ਐਸ ਐਲ ਪੀ(ਸੀਆਰਐਲ.) ਨੰ. 2302

1. ਅਪਰਾਧ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦੀ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇੱਥੇ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸੁਣਵਾਈਆਂ 'ਤੇ ਕੇਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। 25 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2017 ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:

"ਸ਼੍ਰੀ ਏ.ਐਨ.ਐਸ. ਨਾਡਕਰਨੀ, ਵਧੀਕ ਸਾਲਿਸਟਰ ਜਨਰਲ, ਨੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨੋਟ ਵੀ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫ਼ ਸੱਚਮੁੱਚ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਸੰਕਲਪ ਕੁਝ ਹੋਰ ਉੱਨਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਜਸਟਿਸ, ਜੋ ਕਿ ਯੂ.ਐਸ. ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਆਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਦੀ ਇੱਕ ਏਜੰਸੀ ਹੈ, ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ "ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕੈਮਰਿਆਂ" ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਝੇ ਗਏ ਫਾਇਦਿਆਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕੈਮਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ-ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵੀ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ, (2009) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 539 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾਰਕੋਟਿਕ ਡਰੱਗਜ਼ ਐਂਡ ਸਾਈਕੋਟ੍ਰੋਪਿਕ ਸਬਸਟੈਂਸ ਐਕਟ, 1985 ਦੇ ਤਹਿਤ ਖੋਜ ਅਤੇ ਜ਼ਬਤੀ ਦੌਰਾਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਐਕਟ (ਸੋਧ) 2006 ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਧਾਰਾ 794. (1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.17, ਜ਼ਿਆਉਦੀਨ ਬੁਰਹਾਨੁਦੀਨ ਬੁਖਾਰੀ ਬਨਾਮ ਬ੍ਰਿਜਮੋਹਨ ਰਾਮਦਾਸ ਮਹਿਰਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ.. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਯੰਤਰ ਅੱਜ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਹਨ। ਆਡੀਓ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਟੇਪ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਾਧਿਅਮ ਵਜੋਂ ਉਭਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਪਹਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਬੂਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਧੀਕ ਸਾਲਿਸਟਰ ਜਨਰਲ ਨੇ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਨਾਰਕੋਟਿਕਸ ਕੰਟਰੋਲ ਬਿਊਰੋ, ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਫੀਲਡ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਹੈਂਡਬੁੱਕ ਵੱਲ ਵੀ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖੋਜ ਟੀਮਾਂ ਨੂੰ ਲੌਜਿਸਟਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਰਿਕਵਰੀ ਅਤੇ

ਸ਼ਫ਼ੀ ਮੁਹੰਮਦ ਬਨਾਮ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ

ਛੁਪਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਕਤ ਹੈਂਡਬੁੱਕ 3 ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀ-ਟ੍ਰਾਇਲ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਨਾਰਕੋਟਿਕ ਡਰੱਗਜ਼ ਐਂਡ ਸਾਈਕੋਟ੍ਰੋਪਿਕ ਸਬਸਟੈਂਸ ਐਕਟ, 1985 ਦੀ ਧਾਰਾ 524 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਾਰਕੋਟਿਕ ਡਰੱਗਜ਼ ਐਂਡ ਸਾਈਕੋਟ੍ਰੋਪਿਕ ਸਬਸਟੈਂਸ (ਸੋਧ) ਬਿੱਲ, 2016 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਬਿੱਲ ਨਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਏਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹਨਾਂ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਏ.ਆਈ. ਚੀਮਾ, ਵਿਦਵਾਨ ਮਿੱਤਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 544 ਦਾ ਦੂਜਾ ਉਪਬੰਧ ਉਕਤ ਉਪਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 164 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੀ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਉਪਾਅ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਐਲਾਨਾਂ, ਪਛਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਅਪਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹ ਉਪਾਅ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਗ੍ਰਹਿ ਸਕੱਤਰ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਉਪਾਅ ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ ਅਪਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਕੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।"

2. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 12 ਅਕਤੂਬਰ, 2017 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ

ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ:

"ਸ਼੍ਰੀ. ਏ.ਐਨ.ਐਸ. ਨਾਡਕਰਨੀ, ਵਿਦਵਾਨ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਸਾਲਿਸਟਰ ਜਨਰਲ, ਨੇ ਇੱਕ ਨੋਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਪਰਾਧ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਇੱਕ ਰੋਡ-ਮੈਪ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਟੈਂਡਰਡ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (ਐਸਓਪੀ) ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ (ਸੀਓਈ) ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਉਕਤ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਫੰਡਿੰਗ, ਡੇਟਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ ਵਰਗੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਮੁੱਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਸ਼੍ਰੀ ਜਯੰਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨੋਟ ਵੀ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਲਈ ਇੱਕ ਲਾਭਦਾਇਕ ਕਦਮ ਹੋਵੇਗਾ, ਭਾਵੇਂ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਅਤੇ ਉਪਯੋਗੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਹੱਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਅਰੁਣ ਮੋਹਨ ਨੂੰ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਜਾਂਚ ਲਈ ਉਪਯੋਗੀ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਕਤ 3 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਡਕਰਨੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਥਿਰ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਵਧੇਰੇ ਉਪਯੋਗੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਫੋਰੈਂਸਿਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉੱਚ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਡਿਜੀਟਲ ਕੈਮਰਾ ਇੱਕ ਟ੍ਰਾਈਪੌਡ 'ਤੇ ਮਾਊਂਟ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਘੁੰਮਣ ਅਤੇ ਝੁਕਣ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪੋਰਟਲ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਪਰਾਧ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਈਮੇਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ, ਡਿਜੀਟਲ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਸਰਵਰ 'ਤੇ ਸਥਾਈ ਰਿਕਾਰਡ ਵਜੋਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਵਰ ਡਿਜੀਟਲ ਫਾਈਲਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੀਪੀਆਰ ਐਂਡ ਡੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੈਮਰੇ ਚੁਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਸਮਾਰਟ-ਫੋਨ ਵੀ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬੀਪੀਆਰ ਐਂਡ ਡੀ ਅਪਰਾਧ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਅਤੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਲਈ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਮੈਨੂਅਲ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨੋਟ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਜਮ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

3. 30 ਜਨਵਰੀ, 2018 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"(3) ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਫੈਸਲੇ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਲ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, 1985 (ਸਹਾਇਕ) ਐਸਸੀਸੀ 611 ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਤਿੰਨ-ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਉਕਤ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਆਰ. ਬਨਾਮ ਮਕਸੂਦ ਅਲੀ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੈਸਲੇ। (1965) 2 ਸਾਰੇ ਈ ਆਰ 464, ਅਤੇ ਆਰ ਬਨਾਮ ਰੌਬਸਨ, (1972) 2 ਸਾਰੇ ਈ.ਆਰ. 699, ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ 2 ਡੀ (ਭਾਗ.29) ਪੰਨਾ 494 ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਯੰਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਫਾਇਦਿਆਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੁਝ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਬਾਰੇ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਟੇਪ-ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਸਹੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਰਿਕਾਰਡ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਬਿਆਨ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਛੇੜਛਾੜ 5 ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਸਬੂਤ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਤੱਥ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਕਨੀਕੀਤਾ 'ਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੇਕਰ ਇਹ ਚੂਕਵਾਂ ਹੋਵੇ।

(4) ਤੁਕਾਰਾਮ ਐਸ. ਡਿਘੋਲੇ ਬਨਾਮ ਮਾਨਿਕਰਾਓ ਸ਼ਿਵਾਜੀ ਕੋਕਾਟੇ, (2010) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 329 ਵਿੱਚ, ਇਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਯੰਤਰ ਦਿਨ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਯੰਤਰ ਛੇੜਛਾੜ ਲਈ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਪੂਰਨ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ ਹੋਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਖ਼ਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(5) ਟੋਮਾਸੋ ਬਰੂਨੋ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ, (2015) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 178 ਵਿੱਚ, ਤਿੰਨ-ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਜਾਂਚ ਦੇ ਢੰਗ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਚੂਕਵੇਂ ਸਨ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਇੱਕ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੁਹੰਮਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜਮਲ ਅਮੀਰ ਕਸਾਬ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (2012) 9 ਐਸਸੀਸੀ 1 ਅਤੇ ਰਾਜ (ਐਨਸੀਟੀ ਦਿੱਲੀ) ਬਨਾਮ ਨਵਜੋਤ ਸੰਧੂ, (2005) 11 ਐਸਸੀਸੀ 600।"

4 ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 65 ਬੀ (4) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:

"12. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਸੀਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਧਿਰ ਦੁਆਰਾ ਜਿਸ ਕੋਲ ਉਹ ਡਿਵਾਈਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 65 ਬੀ (4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਢਿੱਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

13. ਬਾਕੀ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਰੋਡ-ਮੈਪ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਸਟੈਂਡਰਡ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (ਐਸਓਪੀ) ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ 13 ਫਰਵਰੀ, 2018 ਤੱਕ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।"

5. ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। 21 ਮਾਰਚ, 2018 ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ (ਐਮ.ਐਚ.ਏ.) ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ 22 ਨਵੰਬਰ, 2017 ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਐਮ.ਐਚ.ਏ.ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ, ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ/ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 65 ਬੀ (4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਤਾ, ਸੰਚਾਲਨ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ, ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਘਾਟ, ਫੰਡਿੰਗ, ਫੋਰੈਂਸਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਸਮੇਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਪਰਾਧ ਸਥਾਨ ਦੀ ਵਾਈਡਗ੍ਰਾਫੀ ਇੱਕ "ਇੱਛਤ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਅਭਿਆਸ" ਸੀ, ਲਾਜ਼ਮੀ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਲਈ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ "ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕੋਸ਼ਿਸ਼" ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ ਲਈ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਵੱਖਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਦੋ ਵਿਕਲਪਿਕ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾਵਾਂ ਸੁਝਾਈਆਂ। ਦੂਜਾ ਵਿਕਲਪ . ਈ. ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਵਿਕਲਪ-ਬੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

"7.3 ਵਿਕਲਪ-ਬੀ: ਕੇਂਦਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ:

ਸੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਦੂਜਾ ਤਰੀਕਾ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੜਾਅਵਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਅਧਾਰਤ ਸਮੀਖਿਆ ਵਿਧੀ ਹੈ।

ਏ. ਪੜਾਅ-1: ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ: ਸੰਕਲਪ, ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀ।

* ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਲਈ ਸੰਕਲਪ, i) 50 ਲੱਖ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਾਂਚ ਲਈ ਤਿਆਰੀਆਂ; ਅਤੇ, ii) ਹਰੇਕ ਬਾਕੀ ਰਾਜ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ; ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਚੁਣੇ ਗਏ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਪੰਜ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਜੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਫ਼ੀ ਮੁਹੰਮਦ ਬਨਾਮ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ

ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੁਲਿਸ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫਰ ਵਜੋਂ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਤਕਨੀਕਾਂ 'ਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਆਯੋਜਿਤ ਕਰਕੇ ਸਮਰੱਥਾ ਨਿਰਮਾਣ। ਹਰੇਕ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੁਲਿਸ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫਰ ਯੋਗਤਾ ਲਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਲਈ ਦੋ (2) ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੁਲਿਸ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫਰ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ 25 ਘਿਨਾਉਣੇ/ਗੰਭੀਰ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੁਲਿਸ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫਰ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਉਪਕਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ/ਵਿੱਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

* ਡਿਜੀਟਲ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਐਫ.ਐਸ.ਐਲ. ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੁਲਿਸ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਐਫ.ਐਸ.ਐਲ. ਕੋਲ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਰੋਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਬੰਧਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਐਸਪੀ/ਡੀਸੀਪੀ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੁਲਿਸ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ/ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਡਿਜੀਟਲ ਇਮੇਜਿੰਗ ਅਤੇ ਬੈਕ-ਅੱਪ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬੀਪੀਆਰ ਐਂਡ ਡੀ/ਸੀਡੀਟੀਐਸ/ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਅਕੈਡਮੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਟ੍ਰੇਨਰ ਪੁਲਿਸ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫਰ ਸਿਖਲਾਈ ਮਾਡਿਊਲ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਕੋਰਸਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ।

ਬੀ. ਪੜਾਅ-II: ਛੇ ਮਹੀਨੇ: ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ

ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ, ਸਰਕੂਲੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀ ਪੜਾਅ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਥਾਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

* ਸਬੰਧਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟ/ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਫ਼ ਪੁਲਿਸ, ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪਾਇਲਟ ਲਾਗੂਕਰਨ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਲਿਖਣ ਲਈ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਆਫ਼ ਪੁਲਿਸ/ਸਹਾਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਫ਼ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਰੈਂਕ ਦੇ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨਗੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਾਗੂਕਰਨ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਫਲੈਗ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਐਸਪੀ/ਡੀਸੀਪੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਿਯੁਕਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪਾਇਲਟ ਦੇ ਨਿਰਵਿਘਨ ਲਾਗੂਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਬੀਪੀਆਰ ਐਂਡ ਡੀ/ਸੀਡੀਟੀਐਸ/ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਅਕੈਡਮੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੁਲਿਸ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫਰ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ/ਟ੍ਰੇਨਰ ਕੋਰਸ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ।

ਸੀ. ਪੜਾਅ-III: ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ: ਪਾਇਲਟ ਲਾਗੂਕਰਨ ਸਮੀਖਿਆ

ਪੜਾਅ-II ਪਾਇਲਟ ਲਾਗੂਕਰਨ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ, ਵਿਆਪਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਿਰਵਿਘਨ ਲਾਗੂਕਰਨ ਲਈ ਸੁਝਾਅ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਪਾਇਲਟ ਲਾਗੂਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਐਮਐਚਏ ਅਤੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੁਤੰਤਰ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ।

* ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਸੰਬੰਧੀ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬਦਲਾਅ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਐਮਐਚਏ ਦੁਆਰਾ ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਖੋਜਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ, ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਅਗਲੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਲਈ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ i) 10 ਲੱਖ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ; ਅ) ਪੜਾਅ-IV ਦੌਰਾਨ 20 ਲੱਖ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਫੇਜ਼-IV ਵਿੱਚ ਰੋਲ ਆਊਟ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਹੋਣ 'ਤੇ, ਹਰੇਕ ਨਵੀਂ ਯੂਨਿਟ ਲਈ ਡਿਜੀਟਲ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਐਫ.ਐਸ.ਐਲ. ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੁਲਿਸ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਐਫ.ਐਸ.ਐਲ. ਕੋਲ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਰੋਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਸਬੰਧਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਐਸਪੀ/ਡੀਸੀਪੀ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੁਲਿਸ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਕਰਨ/ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਡਿਜੀਟਲ ਇਮੇਜਿੰਗ ਅਤੇ ਬੈਕ-ਅੱਪ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਾਹਰ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
* ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਵਧੇ ਹੋਏ ਸਾਈਬਰ ਫੋਰੈਂਸਿਕ/ਡਿਜੀਟਲ ਮੀਡੀਆ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਯੂਨਿਟਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਫੋਰੈਂਸਿਕ ਸਾਇੰਸਜ਼ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਏਗਾ। ਐਮ.ਐਚ.ਏ. ਐਮਪੀਐਫ ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗਾ।

* ਫੇਜ਼-III ਦੌਰਾਨ, ਪਾਇਲਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ/ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੱਕ ਫੈਲਾਉਣਗੇ।

ਡੀ. ਪੜਾਅ-IV: ਇੱਕ ਸਾਲ: ਪਾਇਲਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕਵਰੇਜ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ

ਫੇਜ਼-III ਦੌਰਾਨ ਪਛਾਣੇ ਗਏ 10+ ਲੱਖ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ/20+ ਲੱਖ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ।

ਇਸ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ, ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ/ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਲਈ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਪਾਇਲਟ ਪੜਾਅ (ਪੜਾਅ-II) ਅਤੇ ਪੜਾਅ-III ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸਨ।

* ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਲਈ ਡਿਜੀਟਲ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਐਫ.ਐਸ.ਐਲ. ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੁਲਿਸ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਪੜਾਅ-V ਵਿੱਚ ਰੋਲ ਆਊਟ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਐਫ.ਐਸ.ਐਲ. ਕੋਲ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਰੋਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਬੰਧਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਐਸਪੀ/ਡੀਸੀਪੀ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੁਲਿਸ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਕਰਨ/ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਡਿਜੀਟਲ ਇਮੇਜਿੰਗ ਅਤੇ ਬੈਕ-ਅੱਪ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਾਹਰ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

* ਐਮ.ਐਚ.ਏ.ਪੜਾਅ-V ਦੌਰਾਨ ਬਾਕੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਧਾਉਣ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ।

ਸੀ. ਪੜਾਅ-V: ਇੱਕ ਸਾਲ: ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ

ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਵਰੇਜ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ

ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ

ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ।

* ਐਮ.ਐਚ.ਏ. ਦੁਆਰਾ ਸੁਤੰਤਰ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪੜਾਅ-IV ਲਾਗੂਕਰਨ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਸੋਧਾਂ/ਸੁਝਾਵਾਂ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸਥਿਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪਣਾ।

6. ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੈਕਸਪਰਟਸ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

(i) ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ (ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ., ਐਨ.ਆਈ.ਏ., ਐਨ.ਸੀ.ਬੀ.) ਦਾ ਇੱਕ ਮੁਖੀ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਵਜੋਂ;

(ii) ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁਖੀ;

(iii) ਸੀ.ਐਫ.ਐਸ.ਐਲ. ਦਾ ਇੱਕ ਮੁਖੀ ਜਾਂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਵਾਲਾ ਸੀਨੀਅਰ ਫੋਰੈਂਸਿਕ ਵਿਗਿਆਨੀ;

(iv) ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੇਸ਼ੇਵਰ (ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਜਾਂ ਐਨ.ਆਈ.ਏ. ਦਾ ਐਲ.ਏ. ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਤੋਂ ਤੁਲਨਾਤਮਕ); ਅਤੇ

(v) ਐਮ.ਐਚ.ਏ. ਦਾ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ।

7. ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਮਾਹਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿ-ਆਪਟ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਮੂਹ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼/ਸਲਾਹ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਚਓਪੀਐਫ /ਸੀ.ਪੀ.ਓ. ਦੇ ਮੁਖੀ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਸਟੀਅਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ/ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਆਈਜੀ/ਏਡੀਜੀ ਰੈਂਕ ਦੇ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਨੋਡਲ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਉਪਾਅ ਕਰਨ/ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ/ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

8. ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਐਮਐਚਏ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ, ਉਪਕਰਣ, ਫੋਰੈਂਸਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਯੋਜਨਾ, ਸਟੈਂਡਰਡ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (ਐਸਓਪੀ) ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥਾ ਨਿਰਮਾਣ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਸੁਝਾਈ ਗਈ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

ਸ਼ਫ਼ੀ ਮੁਹੰਮਦ ਬਨਾਮ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ

"ਸਾਰੀਆਂ ਕੇਂਦਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ "2018 ਲਈ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ 'ਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮੰਤਰਾਲਾ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੰਯੁਕਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣ/ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਹਿਮਤੀ ਅਤੇ ਬਜਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵ/ਯੋਜਨਾ ਭੇਜੇਗਾ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ।

ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2018-19 ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਤੋਂ ਬਜਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਰਾਜਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਫੰਜਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।

9. ਅਸੀਂ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਅਪਰਾਧ ਸਥਾਨ ਦੀ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ (2009) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 539 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਯੰਤਰਾਂ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫਾਇਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਯੰਤਰ ਦਿਨ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਹਨ। ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਸਾਧਨ ਹੈ"। ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੁਆਰਾ, ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

10. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਪਰਾਧ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਅਭਿਆਸ ਵਜੋਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਐਮਐਚਏ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੇਂਦਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਦਮ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ।

11. ਅਸੀਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ, ਐਮਐਚਏ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸੰਸਥਾ (ਸੀਓਬੀ) ਤੁਰੰਤ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਸੀਓਬੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਪੈਰਾ 34-(2009) ਅਤੇ ਐਸਸੀਸੀ 539

ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਲ ਰਾਮ ਸਿੰਘ 1985 (ਸਹਾਇਕ) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.611, ਆਰ. ਬਨਾਮ ਮਕਸੂਦ ਆਲ (1965) 2 ਆਲ ਈ.ਆਰ. 464, ਆਰ ਬਨਾਮ ਰੌਬਸਨ (1972) 2 ਆਲ ਈ.ਆਰ. 699, ਤੁਕਾਰਾਮ ਸ. ਦਿਘੋਲੇ ਬਨਾਮ ਮਾਨਿਕਰਾਓ ਸ਼ਿਵਾਜੀ ਕੋਕਾਟੇ (2010) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.329, ਟੋਮਾਸੋ ਬਰੂਨੋ ਅਤੇ ਐਨ. ਬਨਾਮ ਈਨਾਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (2015) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.178, ਮੁਹੰਮਦ. ਅਜਮਲ ਅਮੀਰ ਕਸਾਬ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ (2012) 9 ਐਸਸੀਸੀ 1 ਅਤੇ ਰਾਜ (ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਐਨਸੀਟੀ) ਬਨਾਮ ਨਵਜੋਤ ਸੰਧਾ (2005) 11 ਐਸਸੀਸੀ 600
ਸਮਾਂ। ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੀਓਬੀ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਹੋਰ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੀਓਬੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਰੱਖਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੀਓਬੀ ਢੁਕਵੇਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪੜਾਅਵਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ 15 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਤੱਕ ਸੀਓਬੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵਿਵਹਾਰਕਤਾ ਅਤੇ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

12. ਅਸੀਂ ਸਿੱਖਿਅਤ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਫੰਡਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਦੁਆਰਾ ਸੰਭਵ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਵਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਝਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸੀਓਬੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਾ ਇੱਕ ਰਾਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ।

13. ਅਸੀਂ ਡੀ.ਕੇ. ਬਾਸੂ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਜਿੱਠੇ ਗਏ ਇੱਕ ਜੁੜੇ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। (2015) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.744. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਥਾਣਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਸੀਟੀਵੀ ਕੈਮਰੇ ਲਗਾਏ ਜਾਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਧੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਕਮੇਟੀ ਸੀਸੀਟੀਵੀ ਕੈਮਰੇ ਦੀਆਂ ਫੁਟੇਜਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕੇ। ਸੀਓਬੀ ਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਢੁਕਵੇਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਿਓ। ਸੀਓਬੀ ਅਗਲੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਇਕੱਤਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਫ਼ੀ ਮੁਹੰਮਦ ਬਨਾਮ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ

14. ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਸਕੱਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

15. ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦਾ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ 31 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ 1 ਅਗਸਤ, 2018 ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਦੇਵਿਕਾ ਗੁਜਰਾਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਦਿਵਾਕਰ ਜੋਤੀ ਐਡਵੋਕੇਟ